

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Остапівська Ірина Ігорівна

УДК 37.017.4-053.6[061.2:329.78]

**ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ
ПІДЛІТКІВ У ВИХОВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЛАСТУ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Волинському національному університеті імені Лесі Українки, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Арцишевський Роман Антонович,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,
професор кафедри філософії.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Вербицька Поліна Василівна,
Національний університет "Львівська політехніка",
доцент кафедри історії України та етнокомунікацій;

кандидат педагогічних наук, доцент
Винничук Олег Теофілович,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
заступник директора інституту педагогіки і
психології.

Захист відбудеться 20 грудня 2011 р. 0 12⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.01 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: каб. 30 (зала засідань), вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 18 листопада 2011 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Янкович О. І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Перехід України від індустріального до інформаційного суспільства, активізація правових та демократичних змін, зростання темпів гуманізації суспільних відносин вимагає нового підходу до виховання сучасного громадянина, формування його активної громадянської позиції. Він зумовлює необхідність виховання не лише освіченої особистості, здатної ефективно соціалізуватися та працювати в умовах сьогодення, але й забезпечувати соборність і незалежність України, відчувати відповідальність за себе та власні вчинки, народ, країну, прагнути здійснити реальний внесок у реформаторські процеси та піднесення рейтингу нашої Батьківщини серед світової спільноти. На державному рівні проблема виховання особистості з активною громадянською позицією, високим рівнем розвитку громадянської компетентності, здатної зберегти і примножити культурні та матеріальні надбання українського народу, орієнтованої на всебічний розвиток і самовдосконалення відображена у Конституції України, в Законах України "Про освіту", "Про позашкільну освіту", "Про соціальне становлення та розвиток молоді в Україні", "Про молодіжні та дитячі громадські організації", "Про об'єднання громадян".

У даному контексті особливої гостроти набуває питання формування активної громадянської позиції підлітків. Саме у цей період відбувається активне формування світогляду особистості. Актуалізується проблема самовизначення, людина прагне знайти відповіді на питання: "Ким і яким бути?". Тому перед освітянами постає проблема пошуку ефективних засобів, які дадуть змогу сформувати власну ієрархію цінностей, систему переконань, сприяти усвідомленню своїх прав і умінню їх відстоювати, свідомому виконанню обов'язків молодою людиною, розвитку здатності ефективно засвоювати і використовувати суспільний досвід, котрий складається із системи громадянських якостей і знань, практичних навичок участі у суспільних відносинах. До її вирішення недостатньо залучати тільки освітні заклади, значний потенціал також мають дитячі та молодіжні організації, зокрема Національна скаутська організація України – Пласт.

Генезу, педагогічний та філософський аспекти проблеми, пошук адекватних форм і методів формування активної громадянської позиції підлітків висвітлено Р. Арцишевським, М. Бабкіною, П. Вербицькою, П. Ігнатенком, В. Донієм, В. Кременем, Л. Крицькою, О. Коберником, Н. Косаревою, В. Кузем, В. Поплужним, В. Постовим, Г. Пустовітом, Л. Сохань, О. Сухомлиською, В. Сухомлинським, М. Шимановським.

Напрями формування активної громадянської позиції досліджено Л. Ващенко, П. Гусаком, П. Кендзьором, О. Кузьменко, Г. Ложкіним, Н. Нікітіною, В. Оржеховською, О. Пометун, М. Романенко, М. Рудем, К. Чорною та ін.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки особливого значення мають питання формування комплексу фундаментальних компетентностей особистості. Однією із них є громадянська компетентність, яка забезпечує активну громадянську позицію особистості у суспільстві. Даний аспект проблеми висвітлений у дослідженнях Т. Бакки, Н. Бібік, П. Вербицької, Р. Євтушенко, І. Єрмакова, П. Кендзьора, О. Кузьменко, Л. Онищук, О. Пометун, О. Фідри та ін.

Значним потенціалом у формуванні активної громадянської позиції підлітків володіє Національна скаутська організація України – Пласт (НСОУ – Пласт). Теоретико-методологічні засади діяльності Пласту обґрунтовано Л. Бачинським, І. Боберським, С. Левицьким, Е. Пеленським, А. Річинським, Т. Самотулкою, Ю. Старосольським, О. Тисовським, П. Франком та ін. Сьогодні продовжується вивчення різних аспектів діяльності цієї організації. Праці Ю. Візитів, С. Диби, Ю. Жданович, Н. Корпач, Я. Луцького, В. Москаленко, В. Окаринського, М. Окаринського, Р. Охрімівч, Ю. Поліщука, Б. Савчука, О. Сича, З. Удич, Ю. Юзича, Р. Яблонського та ін. присвячені проблемам становлення та розвитку Пласту в Україні, вивченню організаційно-педагогічних засад виховного процесу, організації туристично-краєзнавчої діяльності, врахуванню регіональної специфіки у діяльності Пласту, морально-етичному, релігійному, фізичному, національному і громадянському вихованню, пропаганді здорового способу життя.

Дослідження сучасного стану проблеми дало змогу виявити низку суперечностей, зокрема між:

- необхідністю підвищення рівня знань і громадянської культури підлітків та недостатністю інформаційно-методичного забезпечення зазначеного процесу;
- наявністю законодавчих та нормативно-правових актів України, спрямованих на запровадження інноваційних форм громадянського виховання і неготовністю педагогічних кадрів до їх реалізації;
- потребою у координації спільної діяльності виховних інституцій щодо формування активної громадянської позиції підлітків та відсутністю механізмів і технологій її здійснення.

Соціально-педагогічна значущість проблеми, недостатнє її висвітлення педагогічною наукою зумовили вибір теми дисертаційної роботи: "Формування активної громадянської позиції підлітків у виховній діяльності Пласту".

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження входить до складу державної бюджетної теми Волинського національного університету імені Лесі Українки "Теоретико-методичні засади світоглядної освіти молоді" (державний реєстраційний №01110U000023). Тема дисертаційного дослідження затверджена рішенням вченої ради Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 7 від 29.01.2009 р.) та узгоджена рішенням бюро Міжвідомчої

ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 22.12.2009 р.).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати технологію формування активної громадянської позиції підлітків у Пласті.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. На основі аналізу теорії та практики громадянського виховання школярів конкретизувати сутність, структуру і напрями формування активної громадянської позиції підлітків у Пласті.
2. Охарактеризувати змістово-процесуальні компоненти виховної діяльності Пласту.
3. Розробити модель технології формування активної громадянської позиції підлітків у Пласті.
4. Експериментально перевірити ефективність обґрунтованої технології.

Об'єктом дослідження є виховна діяльність Пласту в Україні.

Предмет дослідження – процес формування активної громадянської позиції пластунів підліткового віку.

Відповідно до поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження:**

Теоретичні: аналіз (порівняльний та ретроспективний), синтез, порівняння, систематизація, узагальнення для з'ясування стану розробленості проблеми на теоретичному рівні, визначення поняттєвого апарату дослідження, концептуальних основ формування активної громадянської позиції підлітків у Пласті; контент-аналіз виховних програм, форм та методів цієї організації для визначення їх ефективності та узагальнення досвіду формування активної громадянської позиції підлітків-пластунів; теоретичне моделювання для розробки моделі формування активної громадянської позиції підлітків у Пласті.

Емпіричні: анкетування та бесіди із пластунами-підлітками та виховниками для діагностування рівнів сформованості активної громадянської позиції, оцінки ефективності використання різних форм та методів для формування активної громадянської позиції у Пласті; спостереження для визначення поведінкової реакції пластунів-підлітків під час проведення роботи, спрямованої на формування високого рівня вияву їх активної громадянської позиції; методи кількісної обробки результатів дослідження.

Експериментальні: педагогічний експеримент для перевірки ефективності розробленої технології.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалась у пластових осередках Волинської та Львівської областей (округ). В експерименті були задіяні 303 підлітки, з них 150 підлітків – в експериментальній групі та 153 – у контрольній.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше:

– розроблено модель технології формування активної громадянської

позиції підлітків у Пласті, яка охоплює діагностичну мету, завдання, науково-методологічні підходи, принципи, структурні компоненти активної громадянської позиції, напрями, методи, форми, педагогічні умови та результат – сформованість активної громадянської позиції підлітків у Пласті. На основі розробленої моделі обґрунтовано та експериментально перевірено технологію формування активної громадянської позиції підлітків у Пласті;

– *охарактеризовано* змістово-процесуальні компоненти виховної діяльності Пласту, репрезентовані метою, сферами розвитку особистості (духовною, інтелектуальною, соціальною та фізичною), виховною програмою Пласту, основними формами організації діяльності (гуртковими сходинами, збірками, радами; курінними сходинами, збірками, радами; прогулянками; мандрівками; таборами; тереновими іграми і змаганнями; ватрами й імпрезами), активними та інтерактивними методами (гутірка, майстерка, спів, впоряд, дискусія):

– *конкретизовано* сутність поняття "активна громадянська позиція", її компоненти (когнітивний, емоційний, діяльнісний), напрями формування (моральний, естетичний, трудовий, національно-патріотичний, розумовий, фізичний та правовий);

Дістали подальшого розвитку організаційні форми та інтерактивні методи формування активної громадянської позиції підлітків у виховній діяльності Пласту.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблено та впроваджено у виховну діяльність Пласту програм сходин, акцій і таборів, що сприяють формуванню активної громадянської позиції підлітків. Запропоновані програми можуть бути використані у діяльності дитячих та молодіжних громадських організацій, педагогами загальноосвітніх шкіл і позашкільних закладів, викладачами вищих навчальних закладів різного рівня акредитації, у системі перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Результати дослідження впроваджено у діяльність Національної скаутської організації України – Пласт (довідка № 47 від 18.03.2011 р.), Волинської округи Національної скаутської організації України – Пласт (довідка № 6 від 25.10.2010 р.), Львівської округи Національної скаутської організації України – Пласт (довідка № 43 від 17.03.2011 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 3/1792 від 29.04.2011 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом публікації матеріалів дослідження у наукових та науково-методичних виданнях, відбувалася на науково-методичному семінарі "Основні напрями взаємодії соціальних педагогів з дитячими та молодіжними громадськими організаціями" (25 лютого 2009 р. м. Луцьк); III-й Міжнародній науково-практичній конференції студентів і аспірантів "Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє" (13-14 травня 2009 р. м. Луцьк); Міжнародній науково-практичній конференції

"Професійна підготовка учителів початкової школи: здобутки, проблеми, перспективи" (5-7 травня 2009 р. м. Луцьк); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції молодих учених "Шевченківські дні – 2009" (березень 2009 р. м. Київ); IV Міжнародній науково-практичній конференції студентів і аспірантів "Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє" (м. Луцьк, 12-13 травня 2010 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції "Професійна підготовка вчителів початкової школи у контексті інтеграції України до європейського освітнього простору" (9-10 вересня 2010 р. м. Луцьк); V Міжнародній соціально-педагогічній конференції "Відповідальне ставлення до здоров'я: теорія та технології" (24-25 вересня 2010 р. м. Луцьк); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції "Сучасний соціокультурний простір 2010" (21-22 вересня 2010 р. м. Київ). Результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки педагогічного інституту Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Публікації. Основні теоретичні положення та результати дослідження висвітлено в 11 одноосібних публікаціях автора: з них 6 статей – у фахових виданнях, затверджених ВАК України.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (336 найменувань), 7 додатків. Робота містить 32 таблиці, 29 рисунків.

Загальний обсяг роботи 238 сторінок, основний зміст дисертації викладено на 187 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, проаналізовано загальний стан проблеми формування активної громадянської позиції у педагогічній теорії та практиці, визначено мету і завдання, об'єкт та предмет дослідження, охарактеризовано комплекс методів наукового пошуку, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, представлено відомості про апробацію і впровадження отриманих результатів, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі "**Активна громадянська позиція як соціально педагогічна проблема**" розкрито філософські, соціологічні, історичні та психолого-педагогічні аспекти досліджуваного питання; проаналізовано структурні складові та напрями формування активної громадянської позиції підлітків; охарактеризовано психічні, психологічні та фізіологічні особливості підлітків, проаналізовано специфіку розвитку особистості у перехідний період; досліджено напрями, форми та методи виховної діяльності, спрямовані на розвиток громадянських якостей та становлення активної громадянської позиції підлітків.

Для дослідження сутності та характерологічних особливостей активної громадянської позиції підлітків проаналізовано категорії життєвої, громадянської та активної позиції особистості. За результатами аналізу встановлено, що громадянська позиція є складовою життєвої позиції. Рівень її

розвитку визначається громадянськістю як основною інтегральною характеристикою особистості. Активна громадянська позиція є виявом високого рівня сформованості громадянської компетентності особистості. Дослідженням ролі активності у життєдіяльності, її здатності до соціальної взаємодії та громадянської діяльності займалися багато вітчизняних (В. Вернадський, Л. Виготський, В. Галузьяк, В. Лозова, Г. Люблінська, Л. Прокопійко, С. Рубінштейн, В. Шахов, Г. Щербацький, С. Яворницький та ін.) та зарубіжних (А. Адлер, З. Фрейд, К. Юнг та ін.) науковців. Сутність громадянськості, її складових та ролі у формуванні та ствердженні активної громадянської позиції особистості, якостей і цінностей учнівської молоді вивчали М. Бабкіна, М. Боришевський, П. Ігнатенко, В. Іванчук, Н. Калініченко, Л. Корінна, Л. Крицька, Н. Нікітіна, В. Поплужний, М. Романенко, М. Рудь, А. Сбруєва, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський, К. Чорна, М. Шимановський та ін. Здатність до громадянської активності й соціальної взаємодії як стимуляторів громадянського становлення особистості дослідили Л. Архипенко, Р. Арцишевський, В. Горбатенко, Н. Лавриченко, В. Москаленко, В. Оржеховська та ін. Дослідженням формування громадянської компетентності як однієї із основ сформованості активної громадянської позиції особистості займалися Н. Бібік, С. Бондар, Л. Ващенко, П. Вербицька, М. Елькін, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, О. Онопрієнко, О. Савченко, С. Трубачова та ін.

Результати наукового пошуку дали змогу констатувати, що найефективнішим для формування активної громадянської позиції особистості у процесі онтогенезу є підлітковий вік. Для розкриття характерологічних особливостей підліткового віку та їхнього впливу на формування активної громадянської позиції у дисертаційному дослідженні проаналізовано праці Р. Арцишевського, Т. Алєйнікової, М. Бабкіної, І. Бежа, М. Боришевського, В. Васютинського, П. Вербицької, В. Горбатенка, О. Гуменюк, Дж. Дьюї, Е. Еріксона, З. Зайцевої, В. Зеньківської, І. Іванчук, Н. Калініченко, П. Кендзьора, І. Кона, Г. Костюка, В. Оржехівського, І. Підласого, О. Пометун, М. Рагозіна, Т. Рагозіної, С. Рубінштейна, С. Рябова, В. Татенка, І. Тараненка, К. Чорної, М. Шимановського та ін.

У формуванні активної громадянської позиції підлітків необхідно спонукати до досягнення виховного ідеалу. Дослідженням сутності даного феномену, напрямів, форм та методів його формування, їх місця і ролі у процесі соціального становлення та громадянського розвитку особистості займалися Ю. Бабанський, Г. Ващенко, В. Іова, С. Карпенчук, П. Кендзьор, В. Кремень, О. Кошопал, Л. Манюк, А. Нісімчук, К. Нісімчук, О. Пехота, М. Стельмахович та ін.

На основі аналізу наукової літератури визначено зміст поняття "активна громадянська позиція підлітків", виділено компоненти активної громадянської позиції (когнітивний, емоційний та діяльнісний), напрями її формування

(моральний, естетичний, трудовий, національно-патріотичний, правовий, розумовий і фізичний), а також методи та форми її реалізації.

Активна громадянська позиція підлітків є складним соціально-психологічним утворенням, яке необхідно вивчати з позицій змісту, суспільної значимості, активності та інтенсивності реакційного вияву; важливою ознакою особистості, яка характеризує найвищий ступінь розвитку громадянськості і забезпечується високим рівнем громадянської компетентності особистості. Її структура визначається єдністю трьох компонентів: когнітивного (громадянські знання: знання рідної мови та історії України, минулого свого народу, його історичних традицій та звичаїв, матеріальної та духовної культури, обізнаність із сучасними найважливішими подіями в країні, знання Конституції та законів України, розуміння сутності громадянськості), емоційного (почуття: любов до рідної землі, своєї нації, патріотизм, гордість за свою Вітчизну, її видатних людей, небайдужість до майбутнього України, пріоритетне ставлення до громадянських інтересів, уміння співпереживати, гуманність у ставленні до людей, толерантність та повага до представників інших національностей, відповідальність за свої дії та вчинки, здатність до об'єктивної самооцінки, гармонійне поєднання особистих і суспільних інтересів) і діяльнісного (вчинки: добровільна участь у праці на загальну користь, бережливе ставлення до природи, суспільної власності, культурного спадку та праця для їх примноження, активна участь у житті суспільства, володіння й спілкування рідною мовою, сумлінна праця в інтересах поступу нації, готовність до захисту державності своєї Батьківщини).

Основною ознакою активної громадянської позиції особистості є її здатність до взаємодії із навколишнім світом, що відбувається у процесі соціалізації із урахуванням особистісних та державних інтересів. Для ефективності цієї взаємодії потрібно забезпечити набуття та розвиток особистістю громадянської компетентності. Вона охоплює:

- систематичне поглиблення інформованості із різних питань культурного і соціально-політичного життя нашої країни;
- виховання патріотичних, правових, гуманних почуттів;
- виховання стійкої потреби в активній громадській діяльності та суспільно корисній праці;
- забезпечення ефективного набуття громадянських навичок та уміння їх застосовувати у повсякденному житті.

Основою формування активної громадянської позиції є громадянське виховання. Воно спрямоване на формування громадянськості (інтегральної якості особистості, яка характеризує її ставлення до суспільства і свого місця та ролі у ньому). Відповідно до змісту громадянського виховання, напрямками формування активної громадянської позиції є: моральний, естетичний, трудовий, національно-патріотичний, правовий, розумовий і фізичний.

Доведено, що активна громадянська позиція підлітків є результатом виховного впливу суспільних інститутів (сім'ї, громадських дитячих та молодіжних організацій, неформальних молодіжних об'єднань, державних інститутів, церкви тощо) та педагогічного процесу, який здійснюють загальноосвітні школи та позашкільні освітні заклади.

Аналіз наукових досліджень дає змогу стверджувати, що ефективність формування активної громадянської позиції підлітків забезпечується використанням інноваційних методів виховання. Важливе місце серед них належить інтерактивним методам та методу проєктів. Саме вони сприяють всебічному розкриттю особистості та її соціальному становленню, оскільки не лише дають змогу засвоїти нові знання, опанувати уміння і навички, але й впливають на свідомість, почуття та діяльність.

У логічному взаємозв'язку із методами формування активної громадянської позиції підлітків перебувають форми виховання. Серед індивідуальних, групових та масових форм пріоритет у формуванні активної громадянської позиції підлітків належить індивідуальним та груповим формам роботи.

У другому розділі **"Теоретичне обґрунтування генези, сутності та виховної методики Пласту"** розкрито історію становлення та розвитку Пласту в Україні; зміст, форми, методи та напрями виховання цієї дитячої організації, її роль у формуванні активної громадянської позиції підлітків.

В основу діяльності Пласту покладено ідеї скаутингу, розроблені Р. Бейденом-Пауелом і адаптовані до українських реалій О. Тисовським, І. Чмолою та П. Франком. Ідейною основою українського скаутингу стали "Пластовий закон" та "Три головні обов'язки пластуна", які сформульовані у "Пластовій присязі".

Використання скаутського методу та українських народних традицій є актуальним у діяльності Пласту в умовах сьогодення. Скаутський метод є сукупністю взаємопов'язаних методів виховання, які утворюють виховну систему прогресивного самовиховання через: Обіцянку та Закон; навчання через справу; членство у малих групах; систему скаутських символів; використання прогресивних та стимулюючих програм різноманітних заходів, які проводяться з урахуванням інтересів усіх його учасників. Основою національної складової є українські традиції та звичаї.

Виховна діяльність Пласту визначається метою, що полягає у розвитку особистості згідно з пластовими принципами і цінностями; вихованні громадянина, який удосконалює себе фізично, інтелектуально, духовно, морально.

Реалізація мети відбувається у чотирьох основних сферах: духовній, інтелектуальній, соціальній та фізичній. Характер та види діяльності у цих сферах визначаються виховною програмою Пласту, яка складається із трьох проб та підготовчого етапу прихильника і почесного ступеня "Гетьманського скоба" або "Гетьманської вірлиці".

Основними формами організації діяльності є: гурткові сходи, збірки, ради; курінні сходи, збірки, ради; прогулянки; мандрівки; табори; теренові ігри і змаги; ватри та імпрези. Більшість із них виховники намагаються проводити на відкритому повітрі. Серед методів домінують активні та інтерактивні (гуртка, майстерка, спів, впоряд, дискусія).

Таким чином, реалізація мети діяльності Пласту передбачає не лише виховання доброго громадянина, а й формування особистості з активною громадянською позицією, яка відповідно до пластових принципів і цінностей здатна вдосконалювати свою духовну, інтелектуальну, соціальну та фізичну сфери.

У третьому розділі **"Організація та результати експериментальної роботи"** описано процедуру проведення та результати констатувального та формувального експерименту, охарактеризовано технологію формування активної громадянської позиції, здійснено аналіз експериментально-дослідницької роботи.

Для дослідження сучасного стану сформованості активної громадянської позиції підлітків у Пласті було здійснено констатувальний експеримент. Він проводився на базі пластових осередків Волинської та Львівської областей (Волинської та Львівської округ Національної скаутської організації України – Пласт). У формуванні експериментальних та контрольних груп враховувався віковий фактор та обсяг пластового досвіду (проба) учасників експерименту. Розподіл респондентів за рівнем пластового досвіду організовувався згідно з виховною програмою Пласту. Відповідно до неї було виділено 3 категорії респондентів: прихильники (до 1 року пластування після досягнення одинадцятирічного віку), учасники (1-4 роки), розвідувачі (4 і більше років). До складу експериментальної групи увійшло 150 підлітків (52 прихильники, 53 учасники, 45 розвідувачів) із пластових осередків Волинської області, контрольна група складалась із 153 пластунів осередків Львівської області (50 прихильників, 52 учасників, 51 розвідувач). Усього в експерименті взяло участь 303 підлітки.

У процесі дослідження було використано методи спостереження, анкетування, бесіди, педагогічного експерименту, кількісної та якісної обробки результатів дослідження.

Для оцінки сформованості активної громадянської позиції на основі її структури було визначено критерії: пізнавальний, мотиваційно-ціннісний та практичний. Пізнавальний критерій характеризується наступними показниками: знаннями про сутність громадянськості, її складові; здатністю до аналізу та оцінки отриманих відомостей; усвідомленням та розумінням своєї ролі у суспільстві як активного громадянина. Мотиваційно-ціннісний критерій має такі показники: сформованість громадянських якостей; наявність власної ієрархії цінностей, відповідної до чинної у даному суспільстві; свідоме трансформування громадянських знань в особисті переконання; свідомо внутрішня готовність до реалізації громадянських знань у практичній

діяльності. Практичний критерій характеризується стійкою постійною громадянською активністю, активною добровільною участю у колективній діяльності, ініціативністю.

Ступінь сформованості активної громадянської позиції підлітків у Пласті визначався за трьома рівнями: високим, середнім і низьким. Високий рівень характеризується глибокими і системними знаннями про сутність громадянськості, здатністю до аналізу та оцінки отриманих відомостей, усвідомленням та розумінням своєї ролі у суспільстві як активного громадянина; сформованістю громадянських якостей, наявністю власної ієрархії цінностей, відповідної до чинної у даному суспільстві, свідомим трансформуванням громадянських знань в особисті переконання; свідомою внутрішньою готовністю до реалізації громадянських знань у практичній діяльності; стійкою постійною громадянською активністю, активною добровільною участю у колективній діяльності, ініціативністю. Підлітки, які належать до середнього рівня, характеризуються недостатньо глибокими і систематизованими знаннями про сутність громадянськості, недостатнім усвідомленням та розумінням своєї ролі у вирішенні суспільних проблем, частковою сформованістю громадянських якостей, недостатньою сформованістю власної ієрархії цінностей або неповною її відповідністю до чинної у даному суспільстві; вибіркоvim (ситуативним) трансформуванням громадянських знань в особисті переконання і готовністю до їх реалізації за наявності стимулювання соціальними суб'єктами; ситуативним виявом громадянської активності, необхідністю стороннього спонукання до участі у колективній діяльності, періодичними виявами ініціативності. Для підлітків із низьким рівнем притаманні поверхневі та фрагментарні знання про сутність громадянськості або їх відсутність, неусвідомлення та відсутність розуміння своєї ролі у вирішенні суспільних проблем; недостатня сформованість або відсутність громадянських якостей, відсутність власної ієрархії цінностей або її невідповідність до чинної у даному суспільстві, неготовність або відсутність бажання до перетворення громадянських знань в особисті переконання; відсутність громадянської активності; свідоме уникнення або пасивна участь у колективній діяльності; безініціативність.

За результатами констатувального експерименту виявлено, що у представників обох груп домінує середній рівень сформованості активної громадянської позиції: 41,84% у контрольній групі і 46,67% у експериментальній групі. Низький рівень сформованості активної громадянської позиції характерний для 37,25% підлітків контрольної і 33,33% експериментальної групи. Високий рівень сформованості притаманний тільки 20,91% респондентам контрольної і 20% експериментальної групи.

Використовуючи дані констатувального експерименту та результати досягнень педагогічної науки, було спроектовано технологію формування

активної громадянської позиції пластунів-підлітків. Її відображено у моделі формування активної громадянської позиції підлітків (рис. 1).

Компонентами розробленої моделі технології формування активної громадянської позиції підлітків у Пласті є: мета, завдання, науково-методологічні підходи, принципи, структурні компоненти активної громадянської позиції, напрями, методи, форми, критерії та показники сформованості активної громадянської позиції, педагогічні умови та результат.

Мета передбачає формування активної громадянської позиції підлітків. Для її досягнення визначено наступні завдання:

- забезпечити оволодіння громадянськими знаннями;
- сформувані особистісні якості та ціннісні орієнтації, притаманні громадянину демократичного суспільства;
- створити умови для набуття пластунами досвіду громадянський дій, демократичної поведінки та конструктивної взаємодії.

Діяльність, спрямована на реалізацію моделі, була проведена у відповідності із принципами: емоційності та романтизму, поєднання поваги із вимогливістю до вихованця, врахування вікових та індивідуальних особливостей, системності та наступності, інтеграції виховних впливів соціальних інститутів.

Кожен із компонентів активної громадянської позиції підлітків (когнітивний, емоційний та діяльнісний) відповідно до запропонованої моделі в умовах експериментальної діяльності було реалізовано у моральному, естетичному, трудовому, національно-патріотичному, розумовому, фізичному та правовому напрямках.

За кожним напрямом розроблено зміст, форми та методи, які покликані ефективно сприяти формуванню активної громадянської позиції підлітків у Пласті. Під час формувального експерименту було використано індивідуальні, групові, масові (сходина, проектна діяльність, табір, екскурсії, змаги, ватри, імпрези, вогники, пластові акції) форми та активні й інтерактивні (гутірка, майстерка, інструктаж, ігрові методи, дискусія, дебати, спів, впоряд) методи.

Основна діяльність в експериментальній групі здійснювалася під час сходин та гурткових занять. У процесі їх проведення пластуни-підлітки мали змогу отримати знання громадянського характеру (про зміст понять "громадянськість", "громадянин", відомості про права та обов'язки громадянина, інформацію народознавчого, природознавчого, культурологічного, правового характеру), усвідомити їх необхідність для власного розвитку, відчувати потребу в активній реалізації своїх громадянських переконань, практично реалізувати набуті знання, використати уміння та навички. Перевірка результативності сходин відбувалася під час координації проектів, проведенні екскурсій та пластових акцій і табору. Всього із пластунами експериментальної групи було проведено 65 занять: 8 гурткових сходин, 1 табір, 4 екскурсії, 4 пластові акції, скоординовано 48 проектів.

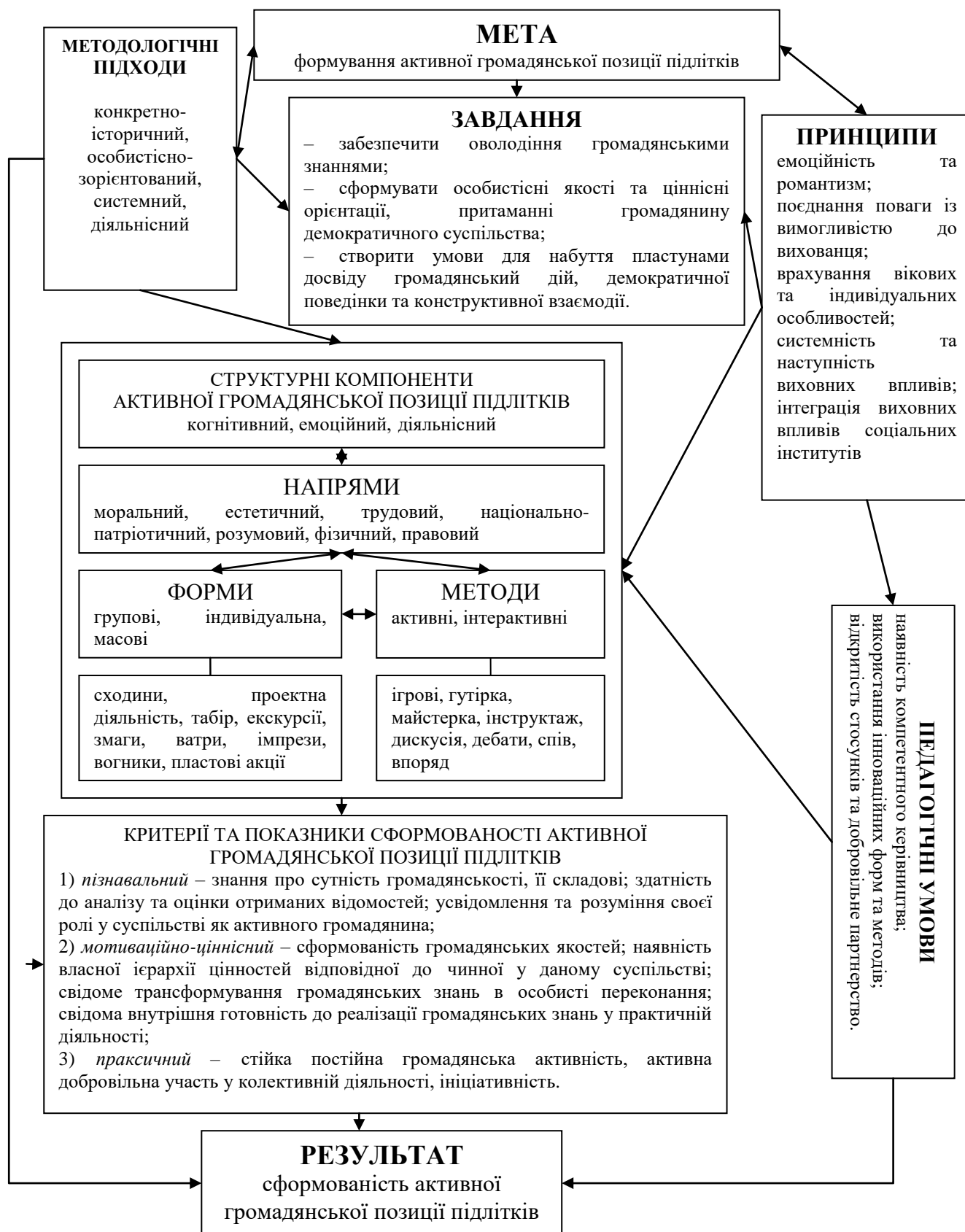

Рис. 1. Модель технології формування активної громадянської позиції підлітків у виховній діяльності Пласту

Для визначення ефективності запропонованої технології було проведено оцінку результатів формувального експерименту. За результатами аналізу виявлено зміни кількості пластунів із високим, середнім та низьким рівнями сформованості активної громадянської позиції (рис. 2).

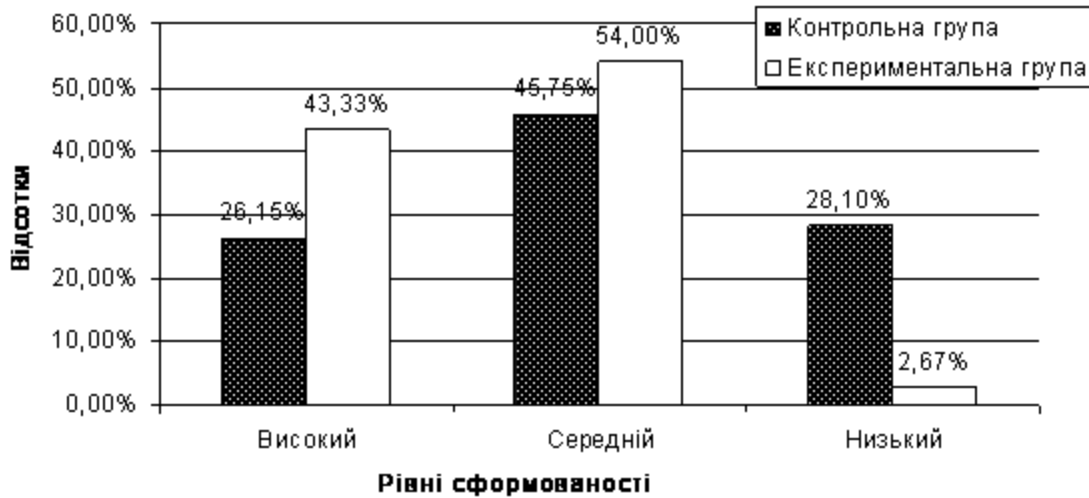

Рис. 2. Рівні сформованості активної громадянської позиції підлітків у Пласті

За результатами проведеного дослідження виявлено, що у більшості підлітків-учасників експерименту (45,75% контрольна група і 54% експериментальна група) активна громадянська позиція сформована на середньому рівні. Високий рівень сформованості притаманний 26,15% респондентам контрольної і 43,33% експериментальної групи пластунів. Низький рівень характерний для 28,1% підлітків контрольної групи, у пластунів-підлітків із експериментальної групи він є значно нижчим і становить 2,67%.

Ефективність розробленої технології також засвідчує динаміка рівнів сформованості активної громадянської позиції підлітків (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості активної громадянської позиції підлітків-пластунів до і після експерименту (у %)

Рівень сформованості	КГ (153 підлітки)			ЕГ (150 підлітків)		
	До експерименту	Після експерименту	Динаміка	До експерименту	Після експерименту	Динаміка
Високий	20,91	26,15	5,24	20	43,33	23,33
Середній	41,84	45,75	3,91	46,67	54	7,33
Низький	37,25	28,1	-9,15	33,33	2,67	-30,66

Дані таблиці дають підстави констатувати, що в експериментальній групі спостерігаються суттєві зміни рівнів сформованості активної громадянської позиції. Кількість респондентів із високим рівнем зросла на 23,33%, а з низьким – зменшилася на 30,66%.

На основі аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи зроблено висновок про те, що ефективність формування активної громадянської позиції буде вищою із дотриманням наступних педагогічних умов: наявності компетентного керівництва; використання інноваційних форм та методів; забезпечення відкритості стосунків та добровільного партнерства.

Результати проведеного дослідження дали змогу зробити такі **загальні висновки**:

1. Аналіз філософських, соціологічних, психологічних і педагогічних джерел, присвячених громадянському становленню особистості, дав змогу виявити стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній науці. Встановлено, що вона є актуальною в умовах сьогодення. Для її розв'язання проведено уточнення поняттєвого апарату, охарактеризовано зміст понять "громадянськість", "життєва позиція", "активність", "активна громадянська позиція", "громадянська компетентність". Проаналізовано вікові особливості дітей підліткового віку та їхній вплив на формування активної громадянської позиції.

2. Визначено сутність поняття "активна громадянська позиція підлітків", яке розглядаємо як складне соціально-психологічне утворення із властивим йому змістом, суспільною значимістю, активністю та інтенсивністю реакційного вияву; як важливу ознаку особистості, яка характеризується найвищим ступенем розвитку громадянськості і забезпечується високим рівнем громадянської компетентності особистості. Структура активної громадянської позиції підлітків визначається єдністю трьох компонентів: когнітивного, емоційного та діяльнісного. Визначені компоненти становлять єдине ціле й тісно пов'язані між собою.

Кожен компонент, відповідно до специфіки громадянського виховання, реалізується за такими пріоритетними напрямками: моральним, естетичним, трудовим, національно-патріотичним, розумовим, фізичним, правовим.

3. Встановлено, що результатом виховного впливу у Пласті є сформованість активної громадянської позиції підлітків. Змістовно-процесуальна складова виховної діяльності представлена метою, сферами розвитку особистості (соціальною, духовною, розумовою, фізичною), виховною програмою Пласту, активними та інтерактивними методами (гутірка, майстерка, інструктаж, ігрові методи, проект, дискусія, дебати, спів, впоряд, мозковий штурм), індивідуальними, груповими і масовими формами діяльності (сходина, проектна діяльність, табір, екскурсії, змаги, ватри, імпрези, вогники, пластові акції).

4. Розроблені у дисертаційному дослідженні показники та критерії рівнів (високий, середній, низький) дали змогу з'ясувати актуальний стан

сформованості активної громадянської позиції підлітків у Пласті. За результатами констатувального експерименту встановлено, що в 46,67% підлітків експериментальної групи та 41,84% у контрольній групі активна громадянська позиція відповідає середньому рівневі, у 33,33% респондентів експериментальної і 37,25% контрольної групи – низькому рівневі. Кількість пластунів із високим рівнем сформованості активної громадянської позиції в експериментальній групі складає 20% і 20,91% у контрольній групі.

5. Теоретично обґрунтовано модель технології формування активної громадянської позиції підлітків у виховній діяльності Пласту. Вона відображає взаємодію мети, завдань, методологічних підходів, принципів, напрямів, компонентів, методів, педагогічних умов, критеріїв та показників і результату сформованості активної громадянської позиції підлітків. На основі моделі розроблено та експериментально перевірено технологію формування активної громадянської позиції підлітків у виховній діяльності Пласту.

Відповідно до мети (формування активної громадянської позиції підлітків) та завдань експериментальної роботи (забезпечити оволодіння громадянськими знаннями; сформувати особистісні якості та ціннісні орієнтації, притаманні громадянину демократичного суспільства; створити умови для набуття пластунами досвіду громадянських дій, демократичної поведінки та конструктивної взаємодії) використано конкретно-історичний, особистісно-зорієнтований, системний, діяльнісний методологічні підходи. Ефективність технології забезпечила реалізація специфічних принципів: емоційність та романтизм; поєднання поваги із вимогливістю до вихованця; врахування вікових та індивідуальних особливостей; системність та наступність виховних впливів; інтеграція виховних впливів соціальних інститутів.

Форми та методи розроблено до кожного напрямку та компонента активної громадянської позиції підлітків. В умовах експериментальної діяльності використовувалися групові (сходина, змаги, вогники тощо), масові (пластові акції, табір, екскурсії тощо), індивідуальні (проектна діяльність) форми та активні й інтерактивні (гутірка, майстерка, інструктаж, ігрові методи, дискусія, дебати, спів, впоряд тощо) методи роботи.

6. Результативність проведеної експериментальної роботи підтверджено динамікою зростання рівнів сформованості активної громадянської позиції підлітків. Зокрема, високий рівень сформованості активної громадянської позиції в експериментальній групі зріс на 23,33%. Середній рівень – на 7,33%. Низький рівень зменшився на 30,66%. Позитивна динаміка рівнів сформованості активної громадянської позиції підлітків доводить ефективність запропонованої технології.

7. Встановлено, що формування активної громадянської позиції підлітків значною мірою залежить від певних педагогічних умов, а саме: наявності компетентного керівництва; використання інноваційних форм та методів; забезпечення відкритості стосунків та добровільного партнерства.

Дослідження не вичерпує усіх аспектів розв'язання цієї проблеми. Подальших наукових пошуків потребує проблема управління процесом формування активної громадянської позиції підлітків в умовах Пласту, вивчення зарубіжного досвіду організації виховної діяльності молодіжних товариств.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Остапйовська І. І. Членство у Пласті як позитивний фактор впливу на формування особистості майбутніх учителів початкових класів / І. І. Остапйовська // Наукові записки Вінницького педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія : зб. наук. праць. – Вінниця : ТОВ фірма "Планер", 2009. – Вип. 27. – С. 311–314.

2. Остапйовська І. І. Актуальність використання пластової методики виховання / І. І. Остапйовська // Педагогічний пошук. – 2010. – № 2. – С. 29–34.

3. Остапйовська І. І. Здоровий спосіб життя – важливий чинник формування активної громадянської позиції підлітків у Пласті / І. І. Остапйовська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Педагогіка : зб. статей. – Луцьк, 2010. – № 13. – С. 267–269.

4. Остапйовська І. І. Становлення активної громадянської позиції підлітків в умовах Пласту / І. І. Остапйовська // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Вип. 26, ч. 1. – С. 122–127.

5. Остапйовська І. І. Використання методу проектів у формуванні активної громадянської позиції підлітків у Пласті / І. І. Остапйовська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Педагогіка : зб. статей. – Луцьк, 2010. – № 23. – С. 31–34.

6. Остапйовська І. І. Форми та методи формування активної громадянської позиції підлітків у виховній діяльності "Пласту" / І. І. Остапйовська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Педагогіка : зб. статей. – Луцьк, 2011. – № 7. – С. 50–55.

Інші публікації:

7. Остапйовська І. Еволюція від скаутської методи Бейдена-Пауела до сучасних виховних реалій Пласту / Ірина Остапйовська // Шевченківські дні – 2009 (9–10 березня). Гуманітарні науки : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. – К., 2009. – С. 14–17.

8. Остапйовська І. Позитиви виховання дітей і підлітків у Пласті / І. Остапйовська // Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів (13–14 травня 2009 року) : у 3-х т. – Луцьк, 2009. – Т. 1. –

С. 309–310.

9. Остапйовська І. І. Активна громадянська позиція – важливий чинник функціонування особистості в умовах інформаційного суспільства / І. І. Остапйовська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Педагогіка : збірник статей. – Луцьк, 2010. – № 14. – С. 75–77.

10. Остапйовська І. І. Використання виховної методики Пласту у формуванні активної громадянської позиції підлітків / І. І. Остапйовська // Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів і аспірантів (12–13 травня 2010 року) : у 2-х т. – Луцьк, 2010. – Т. 1. – С. 173–175.

11. Остапйовська І. І. Використання проектної методики для формування активної громадянської позиції підлітків у Пласті / І. І. Остапйовська // Сучасний соціокультурний простір 2010 : матеріали сьомої науково-практичної інтернет-конференції (20–22 вересня 2010 року). – Київ, 2010. – Ч. 2. – С. 32–35.

АНОТАЦІЯ

Остапйовська І. І. Формування активної громадянської позиції підлітків у виховній діяльності Пласту. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2011.

У дисертаційній роботі досліджена проблема формування активної громадянської позиції підлітків та використання виховного потенціалу Національної скаутської організації України – Пласт для її вирішення.

У результаті проведеної наукової роботи розкрито філософські, соціологічні, історичні та психолого-педагогічні аспекти проблеми; досліджено структурні складові та напрямки формування активної громадянської позиції; охарактеризовано психічні, психологічні та фізіологічні особливості підлітків, проаналізовано специфіку розвитку особистості у перехідний період; визначено компоненти, критерії, показники і рівні сформованості активної громадянської позиції підлітків; досліджено умови, виховні програми, форми та методи діяльності Пласту, спрямовані на розвиток громадянських якостей, громадянської компетентності та становлення активної громадянської позиції підлітків; обґрунтовано участь підлітків у діяльності Пласту як ефективного засобу формування їх активної громадянської позиції.

На основі аналізу наукових праць, результатів педагогічної діагностики та емпіричних досліджень розроблено і науково обґрунтовано технологію формування активної громадянської позиції підлітків у виховній діяльності Пласту.

Ключові слова: активна громадянська позиція, виховна діяльність Пласту, підліток, технологія формування активної громадянської позиції.

АННОТАЦИЯ

Остапйовская И. И. Формирование активной гражданской позиции подростков в воспитательной деятельности Пласта. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2011.

В диссертационной работе исследована проблема формирования активной гражданской позиции подростков и использование воспитательного потенциала Национальной скаутской организации Украины – Пласт для ее решения.

Переход Украины в информационную эру, активизация процесса правовых и демократических изменений, рост темпов гуманизации общественных отношений требует нового подхода к воспитанию современного гражданина, формирования его активной гражданской позиции. Он предопределяет необходимость воспитания не только образованной личности, способной эффективно социализироваться и работать в сегодняшних условиях, но и – обеспечивать соборность и независимость Украины, чувствовать ответственность за себя и собственные поступки, народ, страну, стремиться осуществить реальный взнос в реформаторские процессы и способствовать подъему рейтинга нашей страны среди мирового сообщества. На государственном уровне проблема воспитания личности, способной сберечь и приумножить культурное и материальное достояние украинского народа, ориентированной на всестороннее развитие и самоусовершенствование, актуализируется в целом ряде законодательных документов. Ее решение состоит в формировании активной гражданской позиции, которое осуществляется благодаря гражданскому воспитанию. В связи с этим необходимо уделять больше внимания детским и молодежным организациям. Их воспитательная деятельность, как правило, организована за принципом "равный-равному", который позволяет достичь высокого уровня гражданской компетентности – основы сформированной активной гражданской позиции личности. Особое место среди них принадлежит Национальной скаутской организации Украины – Пласт.

В результате проведенной научной работы раскрыты философские, социологические, исторические и психолого-педагогические аспекты проблемы; исследованы структурные составляющие и направления формирования активной гражданской позиции. Охарактеризованы психические, психологические и физиологические особенности подростков, специфика развития личности в переходный период и их влияние на формирование активной гражданской позиции.

В диссертационном исследовании определены: компоненты (когнитивный, эмоциональный, деятельный); познавательный, мотивационно-

ценностный, практический критерии и их показатели (познавательный критерий: знания о сущности гражданственности, ее составляющих; способность к анализу и оценке полученной информации; осознание и понимание своей роли в обществе как активного гражданина. Мотивационно-ценностный критерий представлен следующими показателями: сформированность гражданских качеств; наличие собственной иерархии ценностей, соответствующей действующей в данном обществе; сознательная трансформация гражданских знаний в личные убеждения; сознательная внутренняя готовность к реализации гражданских знаний на практике. Для практического критерия свойственны стойкая постоянная гражданская активность, активное добровольное участие в коллективной деятельности, инициативность); высокий, средний, низкий уровни сформированности активной гражданской позиции подростков. Выделены моральное, эстетическое, трудовое, национально-патриотическое, правовое, умственное и физическое направления ее формирования. Исследованы воспитательные программы – пробы, индивидуальные, групповые, массовые формы, а также – активные и интерактивные методы деятельности Пласта, направленные на развитие гражданских качеств, гражданской компетентности и становление активной гражданской позиции ее членов. Обосновано участие подростков в деятельности Пласта как эффективное средство формирования их активной гражданской позиции.

На основе анализа научных трудов, педагогического наблюдения, бесед и анкетирования разработана и научно обоснована технология формирования активной гражданской позиции подростков в воспитательной деятельности Пласта. Она отображена в модели формирования активной гражданской позиции подростков. Компонентами разработанной модели являются: цель, задания, научно-методологические подходы, принципы, структурные компоненты активной гражданской позиции, направления, методы, формы, педагогические критерии и показатели сформированности активной гражданской позиции, условия и результат. Цель определена как: формирование гражданской компетентности подростков. Для ее достижения поставлены задания: создать четко структурированную систему гражданских знаний; сформировать и развить гражданские чувства и четкую иерархическую систему ценностей; стимулировать сознательную активную гражданскую деятельность. В процессе формирования использовались конкретно-исторический, личностно-ориентированный, системный и деятельностный научно-методологические подходы. Практическая реализация разработанной модели была проведена с обеспечением педагогических условий: наличия компетентного руководства; использования инновационных форм и методов; открытости отношений и добровольного партнерства. Педагогический эксперимент организовывался и проводился в соответствии с принципами: эмоциональности и романтизма, сочетания уважения с требовательностью к

воспитаннику, учета возрастных и индивидуальных особенностей, системности и последовательности воспитательных влияний, интеграции воспитательных влияний социальных институтов.

Каждый из компонентов активной гражданской позиции подростков в условиях экспериментальной деятельности был реализован в моральном, эстетическом, трудовом, национально-патриотическом, умственном, физическом и правовом направлениях.

За каждым направлением разработаны формы и методы, которые способствуют эффективному формированию активной гражданской позиции подростков в Пласте.

Эффективность разработанной технологии проверена путем проведения педагогического эксперимента.

Ключевые слова: активная гражданская позиция, воспитательная деятельность Пласта, подросток, технология формирования активной гражданской позиции.

SUMMARY

Ostapovsca I. I. Forming of active civil position of teenagers in educate activity of Plast. – Manuscript.

Dissertation on competition of scientific degree of candidate of pedagogical sciences on speciality 13.00.07 – the theory and method of education. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Gnatyuk, Ternopil, 2011.

In dissertation work the problem of maintenance of forming of active civil position of teenagers and use of educate potential of National scout organization of Ukraine – Plast for its decision is explored.

The advanced study lighted up the philosophical, sociological, history and psychological-pedagogical aspects of problem; explored structural components and directions of forming of active civil position; described the psychical, psychological and physiology features of teenagers, the specific of development of personality in a transitional period is analysed; components, criteria, indexes and levels of formed of active civil position of teenagers, are definite; terms, educate programs, forms and methods of activity of Plast, are explored directed on development of civil qualities, civil competence and becoming of active civil position of teenagers; participation of teenagers is grounded in activity of Plast as an effective mean of forming of their active civil position.

The technology of forming of active civil position of teenagers in educate activity of Plast was created on the basis of analysis of scientific labours, pedagogical supervision, conversations and questionnaires. Its efficiency was tested by the pedagogical experiment.

Key words: active civil position, educate activity of Plast, teenager, technology of forming of active civil position.

**Підписано до друку 09.11.2011 р. Формат 60x90/16.
Обсяг 0,9 обл.-вид. арк., 0,9 ум. друк. арк. Тираж 100 прим. гарнітура Times.
Друк – Волинський національний університет ім. Лесі Українки.
43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13. Зам. 5427**